

19 MAYIS

11-13

1936

TÜRK TARİH KURUMU KÜTÜPHANESİ
SÜRELİ YAYINLAR

KAYIT NO: 5037622

ADI: 19 Mayıs

CİLT:

SAYI: 11 - 13

YIL: 1936

SAYI : 11

EYLÜL 1936

19 MAYIS

SAMSUN HALKEVİNİN AYLIK DERGİSİ

İÇİNDEKİ YAZILAR

Bayan Afetin Söylevi.....	
Güneş (Şiir).....	G. N. Arı
Üçüncü Dil Kurultayı.....	
Dilimiz Kültür kaynağıdır..	A. Ertan
Köyden Dert yananlar.....	S. Aytekin
Köycülerin Andı.....	S. Aytekin
Üzüm yiyelim... ..	S. S. Tarcan
60 Sene evelki Samsun.....	L. Tekin
İrsi Firengi.....	Dr. Rifat Güngör
Finlandiyada Musiki.....	Ş. Nihal
Tarım.....	S. Coşkun
Tecimsel Hayat, ...	A. Baykal
Kağnılar Gıcırdarken.	A. Ertan
Derlemeler.....	...
Köy Anketi.....	...
Haberler, Hareketler.....	...

SAYI : 11

EYLÜL 1936

19 MAYIS

SAMSUN HALKEVİNİN AYLIK DERGİSİ

Üçüncü Dil Kurultayında Bayan Afet'in Söylediği Nutuk

«— Atatürk :

Baylar, Bayanlar

Yüksek huzurunuzda söyleyeceklerim iki noktaya aid olacaktır. Biri, beni ve arkadaşlarımı Dil Kurultayı başkanlık kuruna seçmiş olduğumuz için. Bundan dolayı kendi namına ve arkadaşlarım namına teşekkür ederim. Hakkımızdaki takdirinizi hürmetle karşılırsınız. Verdiğiniz vazifeleri yardımınıza güvenerek başarmaya çalışacağız.

Bu seçim Türk inkılâbının ve Atatürk rejiminin kurduğu erkek - kadın birliğini gösteren, bir işaret te olmuştur.

Asbaşkanlık ve sekreterlik makamları, bayanlarla baylar arasında bölünmüş oldu. Türk inkılâbının her cephesinde olduğu gibi dil hareketinde de Türk kadınına yer verilmesindeki ince dikkat, Türk kadınlığının Kurultaya saygısını bir kat daha yükseltmiştir.

İkinci noktaya aid sözlerim asbaşkanı bulunduğum Türk Tarih Kurumu adına olacaktır.

Sayın kurultay hatırlar, bundan dört yıl önce ilk Dil Kurultayında Türk Tarih kurumu demiştir ki : « Zamanımızda yaşamak isteyen milletler, tarihlerine ve tarihlerini herşeyde yaşatan dillerine sağlam sarılırlar. Dil bilgisi tarihin en uzak en karanlık köşelerini aydınlatır. »

Türk Tarih Kurumu İkinci Dil Kurultayında da şunu demişti : " Bu kürsü.. Önünde ateş, yakılan bir mihrab... " dir.

Arkadaşlar :

Asırlık işleri yıllara sığdıran Türk inkılâbı, kendi mihrabının, bizzat güneş olduğunu bulmuştur. Tarih yolculuğunda, güneşin ilham izlerine, en çok biz Türkler tesadüf ediyoruz. Türk ırkı kültürünü öyle bir yerde kurdu ki orada güneş ona en verimli oldu. İlk yurddan ayrılmaya mecbur olan Türkler, başlıca göç yolları için, gene güneşin klavuzluğundan istifade ettiler.

5037622
1936, II - 13

Doğu ve batı illerine yayıldılar. O geniş ülkelerde, yüksek varlıklarının ebedi vesikalarını bıraktılar.

Öz yurdumuz Anadolunun ilk kültürünü kuran cedlerimiz Etiler de, güneşi sembolize ettiler. Onu san'atlarının inceliklerinde mevzu aldılar. Türk Tarih Kurumunun Alacahöyükte yaptığı hafriyatta bulunmuş olan muhtelif güneş kursları bu hakikatin inkâr kabul etmez vesikalardır. Elimizde bulunan tuncdan yapılmış bu güneş sembolü kurslar, Etilerin en eski devirlerine aittir. Türlü türlü hendesî şekillerle süslü olan bu güneş kursları, Türk fikir ve san'at sembolü olarak tarihimizde önemli yer alacaktır.

Türk tarihi Türk ırkını ancak müsbet ilim belgeleriyle bulur. Türk dili bunlardan en önemlisidir.

Bugünkü ilim dünyası içinde, dili ırk için esas kabul etmiyen, âlimler de yok değildir. Bu esas belki bazı camialar için doğru olabilir. Fakat Türk için asla !

Türkün tarihî varlığını ve bu varlığın dünyadaki yaygınlığını, Türk dili orijinalliği bilhassa çok açık bir keskinlikle göstermektedir. Bu itibarla Türk Tarih Kurumu Türk Dil Kurumunun kendinden ayrılmaz eşidir. Bu iki kurum, birlikte yükselmesi, birbirini tamamlaması icab eden iki aydın abidedir. Türk Tarih Kurumu, işte bu inanladır ki, Türk dili kurumunun kurultayını, büyük saygı ile selâmlak ve onun dil bakımından olduğu kadar, tarih bakımından da ilmi verimler almasını diler. Bize her hususta güneş olan Büyük Türkün, zekâ ışıkları karşısında tazimle eğilirim.

G Ü N E Ş

Galip Naşit Arı

Güneş göklerin değil, ruhumuzun malıdır ;

Tan yerinden her sabah «Doğ» dersek doğmalıdır.

Ufuklarda uyurken bir avuç kor halinde

İklimleri dolaştı akıncılar elinde...

Doğudan ışık aldı, batıyı aydınlattı,

Doğu sıcaklığını batı kutbuna kattı.

Nasıl bizden can alıp yeşerdiyse ilk filiz,

Dünyada ilk hız biziz, ilk şuurlu ses te biz.

Konuşan her ilk insan adımızı söyledi,

Türke güneşsin dedi, güne baktı Türk dedi.

Öyle derin girmiş ki sevgisi içimize

ATATÜRK'te etmişiz güneşi sembolize.

Üçüncü Dil Kurultayı

Büyük şef Atatürkün yüksek huzurlarında İstanbulda, Dolmabahçe Sarayında açılan üçüncü Dil Kurultayının günlük çalışmalarını sırasile ve kısaca buraya yazıyoruz :

Birinci gün : 24 Ağustos pazartesi. Kurultay Kültür bakanı ve Türk Dili araştırma kurumu başkanı Saffet Arıkanın şu söylevi ile açıldı.

«— Atatürk, Bayanlar, Baylar.

Türk tarihi ve Türk dili, Atatürk rejimi kültür hareketinin en başındadır. Milletın maddî varlığını canlandıracak ekonomik kalkınma yanında, bilhassa milletin psikolojisini yeni bir duyuş ve anlayışta kutublandırarak kültürel, sosyal ve ideal uyanma gerekti.

Önderimizin kültür işlerine verdiği yüksek önem bu yüzdendir. Vurumuzda doğmağa başlayan yeni ve geniş sosyal ve ideal uyanmanın ruhu da başlıca, Türk tarih tezile Türk dil teorisinde merkezlenmektedir.

Türk tarih ve türk dil Kurumları Atatürkün açtığı ilim ve kültür seferberliğinin kurmayları olarak onun ışıklı gözleri önünde' onun aydın yönergelelerine göre, çalışmaktadırlar.

Üçüncü olarak bugün toplanan Dil Kurultayı, Türk dil kurumunun geçen iki yıl içindeki çalışmalarını, buluşlarını gözden geçirmek, gelecek yılların çalışma yollarını kararlaştırmak gibi yüksek bir ödevi üzerine almış bulunuyor.

Kurultayın bu gayelere kolaylıkla varacağına güvenerek Üçüncü Türk dil kurultayını açıyorum.»

Bundan sonra başkan ve sekreterler seçildi. Türk tarihi tetkik kurumu Asbaşkanı profesör Bıyan Afetin nutku dinlendikten sonra dil kurumu genel sekreteri İbrahim Necmi Dilmen kürsüye gelerek iki yıllık çalışma raporunu okudu. İkinci celsede kurultayın toplu bulunduğu sırada çalışacak olan ilmi ve idarî komisyonlarının seçimi yapıldı. bundan sonra profesör Yusuf Zıyannın Güneş - Dil teorisindeki tezi dinlendi.

İkinci gün : 25 Ağustos Salı : Kurultay asbaşkanı profesör bayan Afetin başkanlığında toplandı. İbrahim Necmi Dilmen Güneş - Dil teorisinin ana hatlarını izah etti. Ankara Dil, Tarih ve coğrafya fakültesi talebesinden Vecihe Kılıçoğlu Ata kelimesi hakkındaki etüdün okudu.

Bundan sonra söz alan Kırklareli kültür direktörü Kemal Emin Bora güneş - Dil teorisindeki fikirlerini söyledi.

Üçüncü gün : 26 Ağustos Çarşamba. Asbaşkanı Nuri Conkerin başkanlığında açılan celse ilk olarak Ankara Tarih Coğrafya fakültesi profesörlerinden Hasan Reşit Tankut (Güneş - Dil teorisine göre pankronik usulle ve paleososyolojik dil tetkikleri) mevzulu tezini Dil Kurumu adına izah etti. Hasan Reşitten sonra aynı fakülte talebelerinden Sabahat Türkay Güneş - Dil teorisine göre hazırladığı ve aslı Türkçe olan Halikarnas kelimesi üzerinde toponomik bir tetkik mahiyetinde olan tezini izah etti.

Dördüncü gün: 27 Ağustos perşembe. Kültür bakanı Saffet Arıkan'ın başkanlığında yapılan bu toplantıda profesör Naim Onat ilk olarak Türk dilinin Arap dili ile olan münasebeti adlı tezini okudu. Ahmet Cevat İmre Terminoloji hakkında hazırladığı tezi okudu, daha sonra İsmail Müştak Mayakon'un tezi dinlendi. Son olarak Abdülkadir İnan (V. K.) eki kanununa dair olan tezini izah etti.

Beşinci gün: 28. Ağustos, Cuma Nuri Conkerin başkanlığında celse açıldı. Agop Dilaçar Güneş - Dil teorisinin antropolojisi tezini anlattı. Dr. Mehmet Ali Agâh Güneş - Dil teorisi karşısında Grek dilinin bazı hususiyetleri mevzulu tezini okudu. Son olarak İsmail Hami Danişment tarafından Dil Kurumunun hazırladığı tezlerin sonuncusu olan işaret dili ve tarifsiz fiil adlı tez iyah edildi.

Altıncı gün: 29 Ağustos Cumartesi. Celse profesör Afetin başkanlığında açıldı. Atina üniversitesi filoloji profesörü G. Anagnostopulos, Paris şark dilleri Türkçe profesörü Jean Deny, Alman türkoloğu Dr. Giesse, Bulgar okulu millî kütüphanesi şark kısmı mütehasssısı Dr. Miatef, Fransız Sümeroloğu M. Hilaire de Barenton, İngiliz profesörü Denisson Ross, İstanbul üniversitesi İtalyanca ve Lâtince profesörü Bartolini, Japon profesörü Okubo, Budapeşte üniversitesi filozofi fakültesi Dekanı profesör Nemet, Varşova üniversitesi türkoloji profesörü Zayonçkofski Sovyet ulum akademisi profesörlerinden Samoiloviç Türk dil tezini müdafaa eder beyanatta bulundular,

Yedinci gün: 31 Ağustos Pazartesi. Celse Kültür Bakanı Saffet Arıkanın başkanlığında açıldı. Komisyon raporları okunarak kabul edildikten sonra başkanın şu nutku ile çalışmasını bitirdi:

«— Tam bir hafta süren Kurultay çalışmaları sona ermek üzeredir. Bu yüce ve hayırlı toplantıyı açarken (yurdumuzda doğmağa başlayan yeni ve geniş sosyal ve ideal uyanış ruhunun başlıca Türk tarih tezile Türk Dil teorisinde merkezleştiğini) ve (bu üçüncü dil kurultay konusunun da Türk Dil tezini bütün dünyaya tanıtmak olduğunu) arzetmiştim.

Filhakika söz alan yerli ve yabancı sayın âlimlerimiz bu vadiye çok değerli tezler yaptılar: Güneş - Dil Türk teorisinin ana hatları izah edildi.

Güneşin dil ve medeniyet bakımından oynadığı esaslı büyük rol tebarüz ettirildi. Bu teoriye dayanılarak pan-kronik usulle paleo sosyolojik tetkikler yapıldı. Teorinin antropolojik benliği büyük bir selâhiyetle aydınlatıldı. Gene bu teoriye dayanılarak termonoloji örnekleri verildi ve Grek dilindeki bazı hususiyetler incelendi. Türkçe ve arapça karşılaştırmalar ve faydalı analiz tetkikleri yapıldı.

Bu kadar zengin ve kıymetli mevzulara sayın konuklarımız da çok değerli tezler kattılar. Profesör Jan Deny uzun araştırmaların mahsulü olan kıymetli tezile biz dinleyicileri çok faydalandırdı. Tarih ve dil çalışmalarının el ele yürümesi lüzumuna kprofesör Hilai-re de Barentonun kıymetli tezi güzel bir

işraet oldu. Profesör Némethin, Türk lehçeleri tetkik edilmedikçe tam bir etimoloji yapılamıyacağı hakkındaki sözleri davamıza yeni bir revnak verdi. Sovyet alimleri adına söz söyleyen profesör Samoiloviç çok değerli mütalealarile T. D. Kurumu adına söz söyleyen arkadşlarımızın sözlerini başka bir yönden teyid etti. Doktor Kivergiç orijinal tezile bizim inkılabcı bir zihniyetle hareket etmekte ne kadar haklı olduğunu gösterdi.

Gerek bu zatlara; gerekse bize çok değerli kaynaklar, belgeler göstermek: yurdumuz ve kurumumuz hakkında iyi hisler ve dilekler bildirmek; mensub oldukları memleket ve müesseselerden bize sevgi ve selâm getirmek lütfunda bulunan sayın alimlerden Dr. Anağnostopulos, Doktor Gieseye, Doktor Miateffe, profesör Sir Denisson Rossa, profesör Bartoliniye, profesör Okuboya profesör Zaynaçkovskiye ve sözlerini arkadaşlarına bırakmış olan profesör Beşcaninofa, profesör Bonbaçıye, profesör Hacı Gabidulliniye candan teşekkürü bir borç bilirim.

Sayın konuklarımızın istedikleri gibi Türk Dil Kurumunun kendilerile çalışma birliği yapmaktan çok bahtiyar olacağımı da Kurum başkanı sıfatile arz ederim. Bu fırsatla şurasını tebarüz ettirmek isterim ki, Türk Dil Kurumu, bazı mutaassıb dilciler gibi yalnız bir sahaya saplampa kalmak, yalnız türkîyatçı olmak fikrinde değildir.

Türk Dil Kurumu, ilmin objektif bi- taraf esaslarına dayanarak hakikati bulmak insanîyetçi olmak emelinde, azmin- dedir. Ve Atatürkün nur saçan rehberliğile bu hedefine en kısa yoldan varacağına kanidir.

Sayın Arkadaşlarım,

Kurultayımızı kapıyacağım şu anda sizleri saygı ile selâmlarken hepimiz ve bütün Türkiye adına bir dilekte bulunacağım:

Aiatürk! Sen, o, eşsiz varlığınla güneş gibi başımızdan eksik olma!

Üçüncü Türk Dil Kurultayı, bu söylevle ve alkışlar arasında kapandı.

Dilimiz Kültür Kaynağıdır

Ali Ertan

Sibiryadan, Baykaldan, Asya siteplerinden,
Abideler yükselen Orhon boyundan taşık.
Kulak ver şu toprağa ne söylüyor derinden !..
Dalga gibi durmadan göç yollarından aşık.

Şenlendi nurumuzla vardığımız her uğrak,
Pirene dağlarından Çeli boyuna kadar.
Hayır.. Türkün bahtına olamaz bir an durak,
Beş kıt'ada yaşayan medeniyet izi var.

Kürenin ufku kadar geneştir Türk dünyası,
Medeniyeti sundu, ellere SÜMER, ETİ...
Güneşinde yakıyor, karanlığı hem yası,
Tarihin her devrinde bu yüce Türk milleti.

Apaçık tarihimiz baştan aşağı hürdür,
Soyumuz akınlarla medeniyet saçan Türk.
Dünyayı aydınlatan Güneş gibi kültürdür,
O ışıltı ilk yakan ona göğüs açan Türk.

Bu tarihsel ulusun olgun öz dili vardı,
Binlerce yıl söylendi milyonların ağzında.
24 Türk boyunda sade Türkçe yaşardı,
Yalnız bir kalp çarpardı boz kırların nabzında.

Türkün destanlarını konuşan bu temiz dil,
Sevgi, duygu, düşünce, heyecan ırmağıdır.
Ulusal varlığıyla, öz dilinle sev, sevil,
Bu yumşak sevda senin dertlerini dağıtır.

Zaman ne garip şeydir, değişiyor her elde,
Oeçiyor kızgın çölün dile boyunduruğu.
Ülküler zevk oluyor Leylâ gibi güzelde,
Halkı ikiye böldü sarayın her her doruğu.

Yazık : Öz Türkçemizi tatsız yavan sananlar,
Bilmelidir ki bu dil dünya kültür dilidir.
Yazık : Tasavvuf için Tanrısına yananlar,
Bilmelidir ki o dil elden çift sevgilidir.

Saray hor görüyordu bu milyonlarca halkı,
Arap, Acem, Osmanlı karışık bir hilmece.
Benliğini unuttu gazele döndü çalkı,
Bakımsız çocuk gibi inledi yurt sessizce.

Saltanat yıkısının kırdık son bağlarını,
Onuda inkılâbın örsünde döğüyoruz.
Yakıyoruz tarihin karanlık çağlarını,
Millî benliğimizi dünyaya öğüyoruz.

Atatürkle belirdi dilde ulusal dilek,
Onun yolundan her an ölküye varacağız.
Dünyaya haykırıyor, bak, kurultay bilerek,
Sevgili dilimizi elden kurtaracağız.

Bütün medeniyete Türk dili oldu kaynak,
Örneği Güneş kadar dal salan bir ana kók.
Bu kaynaktan içenin başı diktir, alnı ak,
Türke hayret ediyor şu güneşli mavi gök.

Öz dilimizin tatlı ne geniş sezişi var,
Bir duru pınar gibi çağlar Türkün bağrında.
Bizim olmiyan dilin söyleyin ne işi var,
Bu demokrat milletin sağlam ufuklarında.

Durmayacaktır dilin güzellik, derinliği,
Türkçemizde Türkiye gibi kurtulacaktır.
Ülkümüzü coşturan pınarın serinliği,
Duyuş, sevgi, düşünce dilde Türk olacaktır.

Davamız daha geniş bir yoldan yürümekte,
Atatürk rejiminin geri dönüşü yoktur.
İnkılâbın hızı var verilen her emekte,
17 Milyon yürek bağlanan altı oktur.

Her alanda eksiksiz yürüyor Kâmalizm,
Güçlüğü zafer yapan dünyada ancak Türktür.
Cumuriyet yolunda inanlı ölkü bizim,
Bize hedef gösteren her şeyde Atatürktür.

Köyden Dert Yananlar

S. Aytekin

Yurdumuzda köycülük fikri günden güne alevleniyor. Yer yer köy tetkiklerinin köycülük prensiplerini okumada ve bu konu etrafında türlü türlü konferanslar dinlemedeyiz. Köyün derdinden, köyün hastalığından, köyün veriminden, köyün güzelliğinden gerilik ve ileriliğinden... Söz açmak bu günlerin başlıca konuşma mevzuları olmaktadır.

Ne çare ki bu işte bir çoklarımız ümitsiz ve bedbindir görüş ve kavrayışında ta derinlere kadar inmemiştir esasen derinleşmek lüzumunu duymamıştır. Ne hacet her şey ap aydın : Köylü yalançıdır, köylü hilekârdır, köylü batıl itikatların kurbanıdır. Köylü şehirde baş eğici fakat köyde soğuk ve söz tutmaz bir durumdadır. Köylü şöyledir, köylü böyledir... İşte bir çok idare adamlarımız, köy öğretmenlerimiz ve köyle az çok ilgisi olanlar hep bu klişeleşmiş sözlerle köyden daima şikâyetçidirler.

Şikâyet yapıyoruz fakat hangi hakla. Kabahal köylülerin midir yoksa onların çağlardan beri ihmalinde ve kendi hallerinde hareketsiz bırakılmalarındandır.

Bugün köylü iyi mahsul alamıyorsa, en müthiş hastalıkların bile muska ile yasinle geçeceğine inanıyor ve bu suretle sıhhi durumları her zaman korkulu ise ; bugün okuluna karşı alâkasızsa, bugün köylü şehirlere hor bakıyorsa bu kabahat hep köylünün üzerine yüklemek günah değildir ?.

Daha dün kadar köyü tenvir edecek, köye kültür tohumlarını saracak, köyü uyandıracak köyün sarımsak kafalı imamı değilmidi. O imamın kafasında bir kaç sure parçasından, dağarcığından tozlanmış paslanmış bir mushaftan başka ne vardı. Dünyayı, doğduğu toprakların altına, yaşadığı göğün, doğumun, ölümün sırrını anlamak isteyenleri, binlerce yıl önceden devredilmiş çürük efsanelerle uyuşturan korkutan onlar değilmidi. O kalbi kara, ruhu karalar ne zaman ta çağlardan beri genişleyip büyüyen cehaletin, ifena inanışların ta iptidai devirlerden kalma adetlerin, törelerin tesirine karşı koydular. Köylümüzü karanlık bir akibete sürükleyen bu bulanık sellerin önüne set yapmayı düşündüler onlar ancak yumuşak minderlerin üstünde ocak başlarında uyu-yarak ense şişirmeden askerlikten kurtulmadan başka ne iş yaptılar. Onların zehirlediği ruhlar bugün inkılâbı aşlamak, köye maletmek isteyen gençliğe ne büyük zorluklar verdiğini bilmiyen her halde yoktur.

İşte böyle hakikattan uzaklaştırılıp bambaşka bir aleme kurban olan köylüyü tek başına suçlu saymak hiçte dü-rüst bir hareket değildir.

Arkadaşlar, bugün biz bu durum karşısında fazla üzüntü duymuyalım köylünün derdi tedavi kabul etmez zan-netmiyelim. Bu durum yalnız bizim köylerimizde mevcut değildir. Her

şeyde örnek diye kabul ettiğimiz Avrupa'nın köylerinde daha fena nümunele-rini görebiliriz. Bunu, Rıdvan A. İhsan adlı bir yurddaşımızın * Fransada bir köy tetkiki „ yazısıyla [*] pek açık ola-rak anlıyoruz.

* Bu Fransız köyünde belediye teşkilâtı vardır. Üç kahvesi ve kahvenin ikisinde birer bilardo ve radyo vardır. 210 yataklı resmi diğeri 50 yataklı özel iki senetaryom vardır Köyün su tesisatı 215,000 franga mal olmuştur. Köyde 18 çeşme ve bir kısım evlerde özel çeşmeler vardır. Köy iktisadi

merkezi ile vilâyet merkezine asfalt yollarla bağlıdır. Köyün ihracatı üzüm, kaysi, seftali, kiraz, armut, elma kestane, cevizdir. Hububat ve sebze ihtiyaca yetiyecek kadar yapılır. Köyde biri kızlar için biri erkekler için tek sınıflı ve bir tek öğretmenli bir öğ-

retmen ikisine de bakan iki okul vardır. " Şaşılacak şey değilmi böyle bir köyde bu şekil okuma vaziyeti. Gündelikleri bizim köylülerden de fazla değildir. (Erkek 15 ilâ 25, Kadın 5-12, uzman işçi 25-35 franktır.) Eğer böyle su tesisatı 215000 franga mal olan 18 çeşmesi bulunan, bazı ev-

lerde özel çeşmesi olan bu avrupa köyünün temizliği hakkında merak duyuyorsanız Rıdvan A. İhsan bunu pek güzel anlatıyor. (Köyde temizlik meçhuldur. Öyle ki köylülerin pisliği darbi mesel haline gelmiştir badana bir kaç bina hariç hiç bir yerde kullanılmaz. Sokaklar temiz değildir yıkanmak pek nadir tesadüf edilen hadiselerdendir. Köylünün ancak bir çoğu pazardan pazara yüzlerini yıkarlar ayaklar seyrek yıkanır ömürlerinde bir kerre olsun yıkanmamış kimseler vardır.)

Halbuki bizim senatoryomsuz, okul-

KÖYCÜLERİN ANDI

Köy ülküsünü en son, en ilerde bilerek Ömrümüzün köylere bağladık yıllarını, Heş şeyden önce köyün önünde eğilerek Ona harcıyacağız içimizin varını.

İnkilâptan olmyan inanları devirip Güneş götüreceğiz köyün ufuklarına. O kısır toprakları bir cennete çevirip Mutlak ulaşacağız kırk asırlık yarına.

Mutlak ulaşacağız.. Mutlak ulaşacağız ! Andıktık bizler buna, bizler buna andıktık ; En zor, en çetin, en baş engeli aşacağız Yol korkunç olsun ister, isterse uçurum dik

suz, asfaltsız, yol-suz, belediyesiz, radyosuz köyleri-miz bundan kat-kat temizdir bazan koca bir köyün su ihtiyacını küçük bir tek kuyu temin eder, bazan köylüler su için 200-300 metrelik yokuş tırmanırlar fakat bu eziyet onların gün-de bir kaç defa el-

lerini, yüzlerini yıkamalarına çabuk kaçamaz temizlemelerine mani değildir. Hele yıkanmak bizde hiç bir vakit ömürle ölçülmez bu pek gülünç ve çir-kindir. Değil ömürle bir yıl içinde bile yıkanma adedi sayılmıyacak kadar çoktur ve bu fazlalık köylerimiz uyan-dıkça günden güne artmaktadır.

S A G L I K

üzüm yiyelim

Selim Sırrı Tarcan

Üzüm çok dikkatle tetkike değen bir gıda ve bir devadır. Onun hem aristokratik hem demokratik bir mahiyeti vardır. Bir köylünün olduğu gibi bir milyonun de sofrasında makbuldür. O hem alâ bir yemistir, hem de çok faydalı bir ilâç !

Avrupada bazı büyük kimyagerler olgun bir üzüm tanesinin kabuğunu, suyunu, çekirdeğini tetkik etmişler ve bakın ne hassalar bulmuşlar :

Vağlı maddeler, azotlu maddeler, (tirtre) kaynağı, asidler ve çeşid tuzlar, usuresinde en birinci derecede besleyici maddeler, (inverti) şeker, kamış ş-keri (go-nme) birçok ta azotlu maddeler. Asid tartrik, (ma ique), (sucenique) ondan başka da fosfad, sulfad nitrat potas, kireç manganez ve demir maddeleri...

Şaşılacak şey değil mi ? Bir üzüm tanesinde bütün bu maddeler bulunuyormuş ! Bu son zamanlarda üzümde vitamin (C) nin de bulunduğunu keşfettiler, yani (antiscorbutique) bir madde malûm ya vitamin gıda itibarile olan büyük rolü bu son yıllarda meydana çıkmıştır. Çok müddet taze gıda almayan insanların, meselâ uzun kara veya

deniz yolculukları yapanların bu yüzden (scorbut) hastalığına uğradıkları görülmüştür. Bunun başlıca sebebi taze gıdadan mahrumiyet olduğu ve taze gıdaların vücudun beslenmesinde büyük âmil olduğu anlaşılmıştır. Vitaminleri üçe ayırıyorlar : Vitamin (A), vitamin (B) ve vitamin (C). Umumiyetle meyvalarda ve bilhassa üzümde vitamin (C) çok mebzûl imiş.

Görülüyor ki üzüm mükemmel besleyici bir yemistir. Eskiler üzümün bu muhtelif hassalarını pek bilmiyorlardı. Fakat üzümün hem güzel bir gıda, hem de faydalı bir deva olduğundan malûmatları vardı. Meselâ eski Roma tabiiyecilerinden (Pline) nin üzüm küründen haberi vardı ve Çalinos devrinde üzümü bir deva gibi kullanılırdı.

İsviçrede, Almanyada da çok vakittenberi üzüm kürü malûmdur. Fransada ilmin o ana ocağı tamnan memlekette üzüm kürü nisbeten yenidir (Stationuyle) lerin hayatı dört beş seneyi geçmez. Bizde ise henüz daha böyle bir istasyon yoktur.

Üzümlerin acaba hangi cinsi daha faydalıdır ? Doktor (Paul Clolan) bir makalesinde siyah üzümlerin beyazlara

nisbette daha çok besleyici daha tonik gıdaları havi olduğunu yazıyor. Misket gibi kokulu üzümlere gelince, onların da siyahların aşağı kalmadığını söylüyor. Fakat üzüm kürü hernevi üzümlerle yapılabilir. Herhalde ince kabuklu olmaları daha muvafıktır. Valnız taze olmasına dikkat etmeli ve bilhassa bağdan elle kesilen üzümler tercih edilmelidir.

Üzümler kürü gelince, birçok hekimlerin türlü türlü tavsiyeleri var. Amma hepside azçok birbirine yakın şeyler söylüyorlar.

Sabahleyin kahvaltıda saat on buçukla onbir arasında, öğle yemeğinden sonra, dört veya beşte üzüm yemelidir ve aç karnına yemeli diyor. Miktarına gelince, her defasında 250 gramdan başlayarak yavaş yavaş 750 grama kadar yenebilir. Bir presuar içinde sıkılıp şeker veya su katmadan bardakla içmek de muvafıktır. Böyle usare halinde içilen üzümlerin (desintoxiquant) zehirleri defedeici bir mahiyeti vardır.

Oturucu hayat geçiren zenginlerin hergün yedikleri nefis yemekler, tatlılar ve böreklerin vücudu zehirlediği muhakkaktır. İşte bu üzüm suları bu zehirleri vücuttan def'e yarıyor.

İçinde şeker, tanen, demir tuzu, mangenez bulunması dolâyisile üzüm suyu aynı zamanda kuvvetlendirici bir devadır.

Fakrüdempliler, asmatikler bunu bir deva gibi kullanmaktadırlar. Şıra şeklinde veya şarap şeklinde içilmesi üzümün mayalanmış olması itibarile aynı faydayı vermez. Ondan başka küçük bir bardak üzüm suyu sofraya otururken içilirse iştihayı açar, Bu nefis içki koktellerden, vermutlardan daha hertürlü şaraplardan bin kere üstündür. Geçen yıl İngilterede sabah kahvaltısında aç karnına domates suyu veya portakal suyu içtiklerini gördüm. Filhakika bunlar da pek güzel birer apertiftir. Fakat üzümün yeri ii hiç biri tutamaz.

Haftanın üç veya dört gününde yalnız üzüm suyu içerek fazla yağları eritmek de mümkündür. Valnız böyle bir kürü başlamadan bir mütehassis tabibe danışmak lazımdır.

Üzüm aynı zamanda yemeklerin hazına da yardım eder. Yemeklerin sonunda şarap yerine bir bardak üzüm suyu içmek hazmı çok kolaylaştırır.

Hulâsa sıhhati yerinde olanlar gibi mariz olanlar da üzümde çok fayda görebilirler. Bilhassa (arthritique) ler şarap yerine üzüm suyu içmelidirler. Valnız (diabetteque) ler şekerli şeylerden olduğu gibi üzümde sakımalıdır. Üzüm yiyelim, üzüm suyu içelim ve bilelim ki üzüm hem gıda, hem devadır.

60 Sene Evvelki Samsun

Lütfü Tekin

60 Sene evvelki Samsun kasabası halihazır Samsun şehri ile mukayese edilemeyecek kadar küçük ve daha az mamur idi. Fakat o zamanda yine şimdiki gibi Karadenizin en ehemmiyetli ve aynı zamanda en fazla ticaretgâh bir şehiri idi.

Memleketin asıl yerli hulkdan mada harplerden mütevellit muhaciretin vuku bulmasile nüfus kesafeti gittikçe tezayüt etti ve bugünkü halini almış oldu ve nüfusun artması yüzünden de tabiatile şehir boş vadilere, sırtlara doğru genişlemeğe başladı.

60 Sene evvelki Samsun şu mahallelerden müteşekkil idi. Kadim mahallesi olan Hançerli, Pazar, Kale içi, Çayır içi diğer adı ile Cedid ve Meğde mahalleleri. Bunlardan Hançerli mahallesi en büyüğü idi ki aynı zamanda en işlek ve oldukça mamur semtinde Samsun'un bu mahallesi oluyordu. Şimdiki adı Selâhiye olan mevki zeytinlik, incirlik ve boş tarla ve arsalardan ibaretti bazı yerleri her cins ağaçlardan müteşekkil sanki küçük bir kuru manzarası gösteriyordu. Kışın buralara kadar çakalların indikleri görülüyor seslerinden durulmuyordu. Avcılar burada av bile yapıyorlardı. Bu semt civar şehir ve kasabalardan, bilhassa Kayseri, Çorum, Merzifon, Tokat gibi yerlerden ticaret için gelüp yerleşen Ermeni ve bazı Müslüman ailelerle gittikçe büyümeğe

başladı ve bugünkü halini iktisap etti. Bu mahallede daha evvel bir kaç islâm evi de vardı. Ermeni mahallesi yani şimdiki adı ile Selâhiye mahallesinin hududu Acem tekkesi civarında Abbas ağa sokağından ve müftü hamamı üstü hizasından ayrılıyordu. Pazar, Kale içi, Çayır içi, birde Meğde mahallesi ki buraları müslüman ailelerle meskûn idi. Rum mahallesi, Kırbaç, yeni Kırbaç, Reşadiye mahalleleriyle, Kılınc dede mahallesi nüfusun çoğalmasile zamanla meydana gelmiş oldu. Şehirin etrafındaki küçük tepeler ve erazilerde göze çarpan manzara zeytin, incir ağaçları idi ve bilhassa zeytinlerden koca bir orman meydana gelmişti ki Samsunlular şu kadar zeytinim var diye öğünürler ve hakikaten memlekette en çok zeytin ağacına malik olan bir kimseyi tarif veya tavsif ederlerken 50 veya yüz zeytini var diye meth ederlerdi. Her Samsunlu mevsiminde ağaçından devşirdiği zeytininden bir miktarını çitleme veya salamura şeklinde kendisine ayırır diğerini dane yahut yağ halinde tüccara satardı. Samsun Ege mıntakasında olduğu gibi, Karadeniz havalsinde de zeytinin mebzûliyeti ve cinsinin güzelliğiyle şöhrat bulmuştu. Zeytinlikler ta eski zamanlardanberi Samsunda bulunduğu eski büyüklerden dinlenilirdi. Hatta kırk sene kadar evvel Samsuna gelen mütehasıs bir Avrupalı

Ilıca çeşmesi üstünde Gürnlü Hasanın bahçesinde 800 senelik maziye malik bir zeytin ağacının bulunduğunu görmüştü, tarlasını satmak isteyen bir adam bazen tarlayı satar fakat tapu senedine ağaçların bir kısmını kendisine aid olduğunu yazdırır ve mevsimin hülûlünde tarlasını sattığı adamla birlikte gider zeytinini toplardı.

Fakat ne acınacak bir haldir ki harbi umumi içinde bunlar bir taraftan sahiplerinin bakımsızlığı, diğer taraftan bu işlerle alâkadar olması lazım gelen makamların ihmal ve lâkaydileri yüzünden büyük ve tabii bir servet demek olan bu zeytinler kesilüp yakılarak kuruyup çürüyerek mahvolup gittiler. Samsun sırtlarında ve bazı yerlerde şimdi görülmekte olan zeytinler bu büyük servetin bakiyesidirler.

60 Sene evvelki Samsunda üç dört katlı cesim evler vardı. Bu binalar ahşap fakat çok mükemmel bir surette harem ve selâmlık kısımlarını ihtiva etmek üzere bina olunmuşlardı. Kârgir binalar pek mahdutdu. Evlerin oda ve salonları geniş tavanları yüksekti. Divarlarda musanna höcreler ocaklar bulunur tavanlar oyma tahtalardan yapıldı.

Sokaklar şimdiki gibi birbirine müvazi ve hattı müstakim halinde açılmış değillerdi. Bu sokakların çoğunda kaldırım bile yoktu halk evlerinin önlerine iri taşlar koyarak atlama şeklinde birbirlerine gidüp gelirlerdi. Büyük ve umumi caddelerden bazılarında iri taşlardan kaldırımlar vardı. En işlek caddesi Hançerli camii arkasından geçen cadde idi. Bu cadde etrafında esnaf dükkânları ve ticarethaneler bulunuyor-

du. Şimdiki Belediye meydanı önünden Bafraya müntehi olan büyük cadde Mutasarrıf Trabzonlu Osman Paşanın himmetile ve pek mühim şerait içinde açılmıştı. Güzergâhına Hançerli camii kabristanı tesadûf ettiği için bazı dindar ve müteassıplar bu yolun açılma ameliyesine engel olmak istemişler ve hatta ameliyatı durdurmuşlardı bile bu sebepten saraya muracaat ettikleri bile söylenirdi. Fakat Osman paşanın memlekete ve dolayisile bizden sonraki gelecek nesle bir eser bırakılma yolundaki azim ve gayreti sayesinde bu yol açılabilmişti. Yolun şimdi sarı mağazalar denilen mevkiden itibaren fenere kadar olan sağlı, sollu yerler birer bataklık kamışlı göl halinde idi. Buralardaki kurbağaların seslerinden şehirde durulmaz bir hale gelirdi. Bilâhere memlekette iyi işler ifa etmek kaygusile çalışan kıymetli bazı Belediye reislerinden Halim ve bilhassa memleketin münevver evlâdından Şefik Avninin reisliği zamanında birer sıtma ve mikrop yuvası demek olan bu bataklıklar büyük masraflar ve himmetler sarfile kurutulmuş ve bugünkü haline sokulmuş oldu. Bu göllerde kışın ördek avı yapılır ve denizden açılmış kanallardan göl içine kayık bile sokulurdu.

Samsunda nakil vasıtaları :

O devirde ne yaylı ve ne de vurgun arabaları bulunmadığı için eşyayı tüccariye Bafraya, Çarşambaya ve diğer civar şehirlere deve, at, katır, merkep ve kağnılarla sevk ve nakledilirdi.

Seyahatler iki veya tek at, yahut katır tarafından cer edilen mahfe, tahtırevan ile yapıldı. Bunlarla Bağdada

ve licaza gidenler de vardı. Bunlar o zamanın en rahat ve kullanış birer nakil vasıtası idi. Bazen üç dört kişilik aileler bir tahtıranın içinde seyahat ederlerdi.

Yaylı ve vurgun arabaları 93 harbinden sonra Kafkas ve Rumeli muhacirlerinin Samsun ve civarına hicret ettikleri zaman görülmeye başladı.

Samsun mütesellimi Abdullah Paşanın konağı Hançerli mahallesinde şimdi yerinde postane binası bulunan arsalar üzerinde idi. Bu konak aynı zamanda hükûnet konağı imiş 1300 senelerinde harap bir halde görünüyordu. Bu muazzam bina harem ve selâmlık kısımlarını havi olmak üzere kârgir olarak bina edilmişti. Odaları, salonları koridorları birer saray oda ve salonları kadar geniş, tavanları yüksekti. Binanın metruk zamanlarında odalarda salonlarında çocuklar koşmaca oynarlardı.

Liman :

Samsun limanı 60 sene evvelde böyle idi. Yalnız o zaman henez iskele yapılmadığı için tüccar eşyası ve emteası çaparlardan mavunalardan kayıkçıların sırtlarında dışarıya ihraç edilirdi. Çaparlardan, mavunaların gemicileri ve sahiplerinin birçoğu Rize havalisinden idiler. Kalaş deniz zamanlarında bu ihraç ameliyesi hayli müşkilât içinde icra edilir ve bazen pek imkânsız bir hal alırdı. Vapurdan ve yelkenlilerden karaya çıkacak yolcular şimdi gümrük binası olan eski ve kârgir bina önünde inşa edilmiş beş on metre uzunluğunda taş iskeleye çıkarlardı. Az fırtınalı havalarda yolcuların sırtlarında çıktıkları bile vakidi. İlk iskele yapıldığı zaman

Samsun büyük bir günü yaşamış kadar sevinç içinde idi kışat resmi mutanın merasim ile kurbanlar kesilerek yapılmıştı o devirlerde Samsun şehiri işlek ve ticaretgâh bir liman idi. Limanda hergün beş altı şilebin zahire ve hububat yüklediği görülür. Bunlar dünyanın her tarafına sevk edilir idi. Sahil müvazi kumluklarda ve büyük zahire depoları, mağazaları önünde hububat ve zahirelerden adeta büyük tepeler vücudunda gelir ve bir taraftan makinelerin eleyüp temizlediğini, çuvallara doldurarak çaparlara nakleden ameleler görülürdü. O zaman serçe kuşları bile Samsun kasabasında milyonlarca bulunuyordu. Bu kuşların mevcudiyeti Samsundan ihraç edilen hububatin, zahirenin çokluğuna delâlet ediyordu.

Kahvehaneler :

Kasabanın en işlek semti Hançerli idi. Ticarethane, kahvehaneler ve diğer esnaf dükkanları en çok buralarda idi.

Halk kendisine göre bir iş tutmuştu. Yerli halkın birçoğu gemici idi memlekette esaslı bir iş tutan hemen az denilecek kadardı. Daha çok memuriyete heves ve sülûk edenler ekseriyeti teşkil ediyordu. Bunların bir kısmı da bulundukları memuriyetleri dolayısıyla memleketlerini terk edüp gidiyorlardı. İçlerinden ancak tekaüt olduktan sonra memleketine dönenler bulunduğu gibi bir kısmı da bulundukları şehirlerde yerleşüp kalıyorlardı. Bu suretle esas yerli halk eittikçe azalıyor yerine yabancılar kaim oluyordu.

Rumlar bu suretle memlekete yerleşmiş bulunuyorlardı. Yerli Rumlar pek az ve dağınık bir surette müslüman

mahallelerinde bile bulunuyorlardı. Sonraları bunlar da kendilerine mahalleler yaparak oralara yerleştiler. Kırbaç, Reşadiye ve Kışla mahalleleri bu suretle teşekkül etmiş oldu.

Büyük ticarethaneler, mağazalar ekseriya diğer Türk şehirlerinde olduğu gibi Rum ve Ermenilerin ellerinde idi yerli olarak beş on tüccar vardı. Küçük esnaflık Türklerde olduğu gibi Rum ve Ermenilerde de vardı.

Rumlar ve Ermeniler Türkler birbirleriyle sıkı fıkı konuşurlardı âdetâ Türkleşmişler, bayramlarda her iki tarafta birbirlerine ziyarete giderler ve yekdiğerlerine bayramına göre et, çörek, yumurta gönderirlerdi.

Akşam olunca işinden evine dönen halk akşam namazından ya biraz evvel veya bir parça sonra hemen sofraya oturur yemeklerini yerlerdi. Yemek pek geceye bırakılmazdı, bu günah ad edilir ve böyle yapanlara da alafranga yemek yiyor derlerdi. Yemek yerde bağdaş kurularak sinide yenilirdi. Her evde dededen ve babadan kalma büyük siniler vardı. Bu sinilerin içinde musanna ve çok kıymetlileri de bulunurdu. Harbi umumi seneleri içinde bunlar hep ihtiyaç ve zaruret saikssile elden çıkarıldı.

Kahveye çıkmak isteyenler toplaşır en yakın semt hahvesine giderlerdi o zaman ne elektrik ve ne de büyük gaz lambası vardı pek ehemmiyetli bazı cadde ve sokaklarda köşe başında birer fener bulunur. Bu fenerlerin ziyası ancak birkaç metreyi bile zor ziyalandırırdı. Mahallenin en genci yahut diğer birisi elinde fener taşır ve kafiye yol

gösterirdi. Fener büyüdükçe ve mum adedi çoğaldıkça ağaların efendilerin ölçüleri yapıldı. Bu fenerler kâğıddan muşambadan, olduğu gibi teneke ve pirinçten de imâl edilirdi, içlerinde pek san'atkârana olanlarına da tesadûf etmek mümkündü. Kafiye kahveye gelince mevsim kış ise içerde yaz ise kahvenin önüne serilen bir hasır üstüne bağdaş kurularak oturulurdu o sıralarda henüz gecelik giymeğe halk alışkın değildi ihtiyarlar gece çarşıya kahveye çıkarırken İstanbulun bazı semtlerinde de gecelikle çıkıldığı gibi beyaz, ve tertemiz ve aynı zamanda güzel işlemeli uçkurulu donlarla çıkarlar bu ayıp sayılmazdı. Görenek ve anane bunu icap ettiriyordu. Geceliği memuriyet yapmış az çok münevver kimseler giyerlerdi. Bu adeti Belediye reisi Halim efendi pek isabetli olarak menetmiş ve kaldırmıştı. Kahvede birçok kimselerin şahsî çubukları olduğu gibi kahvecininde müşterisine mahsus müteaddit çubuğu bulunurdu. Bu çubuklar kahvehanenin camkânı bir dolabında muhafaza edilirdi. Çubuğunu arzu eden kahveciye seslenir ve çubuğunu doldur der ve birde kahve sipariş ettikten sonra sohbet başlanırdı. O zaman çay henüz pek mergup değildi. en çok kahve içilirdi ve kahveler müşteriye ekseriyetle mekke fincanı ile sunulurdu.

Zamane gençlerinin de kendilerine mahsus kahvehaneleri vardı. Bu kahvehaneler ekseriya mahalle aralarında bulunurdu gençler büyüklerin bulundukları kahvehaneye devam etmeğe hicap ederler ve bu pek büyük muayibatı ad edilirdi.

Gençler kendi aralarında iskambil domina, tavla oynar saz çalarlardı. Saz çalanların içinde üstadlık payesine irişenler bile bulunurdu.

60 Sene mukaddem ne sinema ve nede tiyatro gibi lubiyat bulunmazdı. Halk geceleri kahvehanelerde icrayı lubiyat eden hokkabaz, karagöz, meddahlık gibi eğlencelere seve seve şıtap eder ve bazı kahvehanelerde Battal gazi, Hamza namına Köroğlu ve buna mümasil ve hakikaten bunları kendine mazi bir tarzda okuyan ve bu vadide maişetini temin eden kimselere fazla rağbet ederdi. Bunları okumanında yine kendine göre birçok hususiyeti vardı.

Bazen kasabaya saz şairleri ve halk şairleri gelirdi. Bunların bir kısmı cidden san'atkar ruhlu insanlardı şiirlerini manilerini kendileri ibda ederler ve saz çalarlardı. Birde yalnız saz çalarak ve ezberleme şiirler söyleyen aşıklar vardı. Diğerleri bunlara tercih edilirdi. Saz şairlerinin içinde öyle şöhretlileri bulunur ve bunlar senenin birkaç ayını Samsunda geçirirlerdi. Saz şairleri kasabaya gelince hangi kahvehanede söyleyecek ve çalacaklarsa o kahveye herkes erkenden şıtap eder ve yerini alırdı.

Aşıklar :

Akşam namazından sonra saz faslına başlarlar ve yatsı ezanı okunurken fasla nihayet verilir dinlenilir namazı müteakip tekrar başlanırdı. Her faslın hitamında kahveci kendisi yahut çırağı her müşteriden yirmi para toplar bu toplanan parayıda aşıklara taksim ederdi. Kendisinin kârı sattığı kahve ve çaylardandı. Aşıklardan bir tanesi bir

levhaya muamma yazar ve kahvehane-nin divarına asardı. Meselâ muamma şöyle yazılırdı :

Bahr içinde bir kasr eflâke ser çek-
mış haman
O kasrı bünyad olalı kuşatmışır bir
yılan
Her kaçan dem çekse yılan, cuş
eder bahrı umman
O yılanın şiddetinden zahir olur bir
duman
İçinde olan mevad yanar tüter bir
zaman

Kahveye aşıkları dinlemek ve muam-mayı anlamak için gelen müşteriler için-de kalem şairi olan bir kimse varsa bu muammayı hâletmeğe uğraşır ve mu-vaffak olursa müsabaka için toplanan parayı alır fakat kendisi efendiden ve hali vakti yerinde bir kimse ise bu pa-parayı yine aşıklara verirdi.

Bu müsabakaların ve fasılların devam ettiği müddet zarfında aşık kahveden içeriye yeni giren herhangi bir müşte-rinin kılığına kıyafetine bakar bahşış verebilecek kabiliyette görebilirse kah-veciye gelenin kim olduğunu sorar is-mini öğrenince kendisine bir beyit dü-zer ve sazını çalardı.

Meselâ : Gelen müşterinin adı Meh-met ise aşık şu yolda bir beyitle kendi-sini metheder ve bahşışini alırdı.

Yeni geldi Arslan Mehmet efendi

Odur bu meclisin şahı levendi

Yaran ihsanına kıldı senedi

Var olsun himmeti aşık ceyhuni.

(Devam edecek)

Irsi Firengi

Doktor Rifat Güngör

Çok eski zamandan beri mevcut ol-duğuna şüphe olmayan firengi hastalığı şahıslar üzerinde muhtelif araz ve eşkâ-lile kendisini gösterdiği nesilden nesle intikal etmesi suretile yaptığı tahribat çok mühimdir. Tedavi edilmeyüp kendi haline bırakılırsa yapacağı sakat-lar dolayisile nufus umumide tenaküs ve yetişen çocuklarında alil olması nok-tai nazarından kat'iyen ihmal edilmemesi içabeder. Cumhuriyet Hükûmetinin faal sıhhat bakanlığı lâzım olduğu surette bu hastalığı ehemmiyetle tetki ederek lüzumu olan yerlerde firengi mücade-leleri açmak suretile kat'i olarak müca-deleye ve hastalığın önüne geçmeğe ka-rar vermiş ve uzun zamanlardan beri muhtelif memleketlerdeki mihrakları söndürmüş ve elyevm aynı şiddetle söndürmekle meşgul olmuştur.

Demek oluyorki bu hastalık bir mem-leket meselesi olması dolâyisile herkesin lüzumu derecede ehemmiyet vermesi lâzımdır.

Bu gibi teşkilâta en ufak bir şüphede müracaat ederek hastalıklarını bir an evvel teşhis ettirüp nekadarkı erken tedaviye başlanılırsa tedavi olmak ihtimali okadar fazla olur. Zira mevcut hastalıklar meyanında verasetle intikal eden ve bir çok sui teşekküller yapan ve fazla miktar vefiyata sebep veren firengi bfrinci derecede gelir. Evvelce firengi hastalığı hakkında malûmatımız bu derece ileri gitmemişti

mikrobi misil teamüllerini keşfedilmemiş olduğundan hakiki mahiyeti kat'i olarak bilinmeyordu fakat bugün firengi hasta-lığı husule ketiren ispurukete pallidayı 10-12 muntazam helezondan ve iki tür-lü hareketi bulunan bir mikrop bu şe-kilde mikroskop altında canlı olarak görmek kabildir. Bu ispirokette baba-dan anadan evlâda ve ikinci üçüncü ve hatta dördüncü batına kadar tesirini de-vam ettirir demek oluyorki verasetle intikal etmesi ve derin tegayyürler yap-ması noktai nazarından çok mühim bir hastalıktır bu mikrop velâdi ve yahut kisbi olarak uzviyete girdiği vakit kana karışarak iltihap edüp tekarrür edecek mevkie göre muhtelif surette kendisini gösterir kisbi firengide firengi mikrobunun uzviyete girdiği noktada yirmibeş gün sonra etrafı sert ve cera-hatı yok denecek derecede az ve acı-mıyan bir yara husule ketirir buna mu-kabil irsi yani velâdi firengide mesime ile uzviyete ketirdiği için ilk karhayı husule getirmez. Ve hastalık vahim se-yir ediyorsa ruşeyim mikropların hü-cumuna tahammül edemeyerek bozu-lur ve bu suretlede sıkı husule ketirir.

Bundan dolayı firengi kadâr iskati-cenin yapan hastalık yoktur. Çok çocuk düşüren kadınlarda muhakkak surette firengiyi akla ketirüp ona göre muaye-ne yaptırmak elzemdir. Mamafi her va-kıt sıkı olmayabilir ve haml devam

ederek cenin büyüyebilir ve vaktinden evvel doğumlar husule gelir : Bu zamanda nehzadın muhit haricinde yaşamağa kabiliyetli bir tedaviye tabi tutulursa [*] velâdi firenginin araz eşkâli o kadar fazladır ki teşhis bazı vakaide ancak bütün muayene usullerile kat'i olarak vaz etmek mümkün olmadığından tedavii tecrübeviye muracaat etmek mecburiyetinde kalınır.

Meselâ çocuk sıhhatta görülür halbuki bunu muayene edecek olursak dişlerindeki sui teşekküller ve gayri tabilikleri kemik arıları bilhassa (Uzun kemiklerde) göz kulak iltihapları, sağırılıklar ve bir takım yara ve yerleri görülerek velâdi firengiye musab olduğu anlaşılır, firengi mikrobunun tekrarr ettiği uzviyete ne kadar az tekâmül etmişse uzuvda yapacağı sui teşekkül ve tegayür de o kadar büyük ve mühimdir. İfrazatı dahiliye gıddelerinde tekrarr ederek müsab olanları ya cüce ve yahut dev gibi büyük ve şişman yapar. Görülüyor ki gayri tabii surette teşekkül ve neşvü nûma bulmuş veya bulmakta olan kimselere sui teşekkül husule ketirilen hastalıkların başında firengi geldiği için bu nokta nazarından tetkik edilüp teşhise vasıl olup hususi tedavisini yapmak elzemdir. Bazı felcler sarahlarda tetkik edildiği vakit altından velâdeti firengi çıktığı görü-

lür velâdeti firengiden ileri gelen basık burun, kocaman kafalar küçük ve seyrek dişlere bilhassa bacak kemiklerinde inhinalar gibi sui teşekküller firengi eseridir.

Yalnız babadan anadan evlada geçen firengi çocuklarda olmayup torunlarında vehatta iki üç ve dördüncü batında bile biltesadûf edilir demek oluyorki firengi hastalığı nüfus umumiye tesir ederek bir çok vefiyata sebebiyet vererek tenakus nüfusa badi olur firenginin ciltte yaptığı tegayyurat mide bağırsak kara ciğer azalarda yaptıklarından ehemmiyetli değildir fakat maattesüf umumiyet üzere firengi dendiği vakit aklımıza cildinde bir sürü mühtelif yaraları husdle ketiren bir hastalık zanneder bu yaraların kayıp olmasile hastalığın geçdiğine kail oluruz. Halbuki ciltteki yaralar ya zamanla kendi kendine ve yahut yapılan na tamam tedavi ile zail olabilir bu ise şifanın elde edildiğini göstermez. Bu zamanda mikrop uzviyetin zayıf bulunduğu yerde tahribat yapmağa başlar ve neticede telâfisi gayri kabil olan bir sürü tegayyurat ve sui şekilleri husule ketirir irsi firengiyi mümkün olduğu kadar anlatabilmek için bir iki sayfaya sıkıştırmak mümkün olamayacağı cihetle en sık ve ehemmiyetli olarak tesadûf edilen eşkâlini müteakip yazılarımda sırasile bahsedeciğim.

Finlandiyada Musiki ve Tiyatro

Tanınmış kadın ediplerimizden Bayan Şükufe Nihal, bugünkü Finlandiyayı bize tanıtan güzel bir kitap neşretti. Çok uzak bir yurt parçası üzerinde yaşayan bu kardeş ırkın sosyal ve kültürel yükselişlerini belirten bu kitap her Türk tarafından okunmağa değer bir kıymettedir. Finlerin ar hayatı bakımından dikkate değer varlıklarını gösterir iki kısa yazıyı okuyucularımıza sunuyoruz:

TİYATRO

Ondokuzuncu yüzyıl başlarına kadar mektep ve amatör temsillerinden başka Finlandiyada tiyatro yoktu. Yalnız arasıra turneye çıkan İsveçliler gelirdi. Bunlar üçüncü (Öststav) ın parlak günlerinde pek çoktu.

1823 te Turku da yediyüz kişilik bir tiyatro yapıldı ; burası 1828 de yandı. 1830 da veniden yapıldı. 1827 de hükümetin yeni merkezi olan Helsinki de Turkiya örnek olarak bir sahne yapıldı. burada bir Alman trupu işe başladı ; lâkin iyi bir şey oynamıyordu. Bunun için Finler arasıra opera oynayan İsveç artistlerini çağırırlardı.

1860 da Hükümetin yardımı ile Helsinki de bir tiyatro yapıldı. Burada oynayan truplar İsveçli idi. Ondokuzuncu yüz yılın sonuna doğru ulusal artistler yetiştirmek üzere bir mektep kuruldu. Helsinkide İsveç tiyatrosu daha ziyade komedi ve hafif yabancı operetler oynıyordu. Çünkü ulusal eserler henüz pek azdı. İsveçliler de dramlar, ağır komedileri pek sevmezlerdi.

Ulusal Fin tiyatrosu 1902 de kurulmuştur. İlk defa Turku akademisinde 1650 de bir Fin piyesi oynanmıştı. Lâkin iyi organize edilmiş bir Fin sahnesi an-

cak ondokuzuncu yüz yılın ortalarına doğru görülür.

Kaarlo Bergbon un yardımıyla bir kurum yapıldı ve onun direktörlüğü altında Fin tiyatrosunun kapıları açıldı. Büyük kabiliyeti olan birkaç artist yetişti. Böylece tiyatro 1902 de gerçek adını aldı.

Finler ağır komedi ve dramları çok severler, sahneleri de bunları değerine göre oynamaya elverişlidir.

Finlandiyada hükümet tarafından işletilen tiyatro yoktur ; fakat orta resmî bir komisyon tarafından yıllık temsiller yaptırılır.

Finlandiya en çok tiyatro oynanan bir yerdir. Burada üç İsveç tiyatrosu ile emekçi sendikaları tarafından işletilen birçok tiyatrolar vardır. Artistler hergün daha ilerlemekte, yükselmektedir.

Emekçi temsillerinin siyasal rolleri pek büyüktür. İşçiler arasına ışık yayan onları günlük yaşayışın makineliğinden kurtaran tiyatrodur.

Şimalde yaşayanlar bin kişiyi geçmiyen bir kasabada bile bir emekçi tiyatrosu vardır. Buralarda bir mevsim içinde İpsen, Strindber, Molier, Tolos-toi oynanmış, dramatik eser yazarlara

üçbin altıyüz mark verilmiştir. Hükümet, emekçi tiyatrolarına istek vermek onları ilerletmek ve yükseltmek için her yıl 270,000 mark yardım eder.

MUSİKİ

Finler musikiyi pek severler. Onlarda ırkî bir artist ruhu vardır. O güzel ufuklar arasında yaşayanlar san'atkar olmasın, olur mü? Gökleri kızıl güller açan, suları mavi mineler çizen bu yeşil yurt, cennet kuşlarının yuvasına benziyen bu güller toprak, her köşesinden insanı insanlığın üstüne uçuran bir ses verir. Dış görünüşü gibi içi de mesut olan her evde bir şey çalınır. Finlerin fizgarmon adlı piyanoya benzer bir çalgıları vardır. Bunu kendi fabrikalarında yaparlar. Kız, erkek her mektepli liseden mutlak birşey çalmasını öğrenmiş olarak çıkar.

Hemen bütün kahveler musikilidir. Bu kahvelerde en yüksek müzik yapılır. Buralara oturmaya gelenler yüksek bir sanat havası içinde iş saatlarının yorgunluğunu unuturlar. Bin kişi alan musikili bir kahvede bile, kimseler yokmuş gibi, yalnız musikinin sesi duyulur. Finler o kadar sanata bağlıdır, okadar onu sayarlar.

İlk halk musikisinin tarihçesi pek belirsizdir. Valmız kantele denilen beş telli ve ağaçtan yapılmış bir kitar Finlerin ulusal çalgısı olduğu biliniyor. Bu kitarla 2000 yıl önce halk şarkıları söylenirdi.

Bilginler 15000 den çok halk melodileri topladılar, bunların ritmeleri düzdür, tabiidir. Biraz melankoliktir, değerleri büyüktür. Yıllardanberi bir çok kompozitörler bu eski şarkıları toplayıp adapte etmişlerdir.

Musiki hayatının merkezi Turkudur 1790 da amatörlerden toplanmış bir musiki kurumu yapıldı. 1927 ye kadar birçok konserler verildi. Finlandiyalı kompozitörlerin en tanınmış olan B. H. Grusell Turkuda yaşamış ve çalışmıştır. Kendisi klarnetçi idi, yabancı memleketlerde konserler vermiş, birçok operaları İsveç diline çevirmiştir.

1880 e doğru Finlandiya musikisinde ulusal bir yükselme baş gösterdi. O zamana kar musikide bir yabancı ruhu vardı. Bu yeni hızın önünde yürüyenler 1864-1906 de yaşayan M. Wegellinis ile 1856 da R. Kayanusdur. Bu Finlandiyalı kompozitörlerin çevirgenliği altında senfonik orkestra çalışmaya başladı. Kalevaladaki halk şarkılarından ilham alarak musikiyi halklaştıran bunlardır, lâkin halk musikisini yükseltip bütün dünyaya yayan Jan Sibeliusdur. Bu adam, halk şarkılarını, efsanevi şiirlerin ruhunu anlamış, büyük eserlerinde bunları göstermiştir. Kendisi Finlandiyanın ilk büyük musiki bilginidir.

Fin operası 1911 de tekrar organize edilmiştir. Burada çalışan en meşhur artist Aine Acte dir ki Paris, Nevyork operalarında unutulmaz bir adı vardır.

Köylüye Kısa Öğütlerimiz

Sait Coşkun

Bugün konuşacaklarımız şimdiye kadar konuştuklarımızdan daha önemli olduğu için bu söyleyeceklerimi daha dikkatle dinlemenizi isterim.

Bugün size söyleyeceklerimi şöylece toparlayorum ve diyorum ki tarlalarınızı her hangi bir maksatla olursa olsun boş bırakmayınız. Ne demek istediğimi iyice anlamamışa benzeyorsunuz. Bunu sizlere daha açık anlatayım. Babalarımızdan değil hatta ecdadımızdan kalma bir söz var. Bir sene ekilen bir tarla yorulur. Ertesi sene bunu dinlendirmeye terk etmek gerektir diyen atalarımız bu anlayışlarında belki o zaman için haklı idiler. O zaman ürün para etmeyordu, o zaman yetiştirilen her şey ambarlarda çürüyor, yok olup gidiyordu. Halbuki bugün her tarafımız şimendüfer ağlarıyla örülüdür. Adananın bilmem hangi köyünde yetiştirdiğimiz domatesi Erzurumun en kuytu bir köyünde satabilecek olan bizler için yetiştireceğim ürünü satabilecekmiyim korkusu kalmamıştır.

Şu hale göre elimizdeki eraziden en çok faydalanmak yolunu bilmeliyiz. Bunun için de bundan sonra tarla dinlendirmek usüllerini unutmaliyiz.

Valmız bir biri ardı sıra ekilen bir tarlada ne kuvvet ne de derman kalmayacağını ben de bilirim. Topraktan-

çektığımız bu kuvveti geri verebilmek çareleri de yok değildir.

Bir çoğunuzun evinde sığır, davar buna benzer hayvan eksik değildir. Bunların gübrelerini biriktirerek evinize yakın bir yere istif ediniz. Bu gübreler yağmur ve güneşin tesiriyle yanacaktır üç beş ay sonra bu gübreleri tarlalarınıza naklederek her sene tarlalarınızın birer kısmını bu gübreler ile gübreleyecek olursanız artık tarlayı dinlendirmek kaygusundan kurtulmuş olursunuz ve bir biri ardı sıra tarlamızı ekmekte güçlük çekmezsiniz. Ziraatta tarlayı gübrelemek en başlıca işler sırasındadır. Ben Samsunda tarlasım gübreleyen çiftçi parmakla gösterilecek kadar dersem yalan söylemediğime inanınız.

*
**

Hepimiz gübreyi nereden bulalım diyeceksiniz. Öyle senin sandığın gibi evinde davarı sığırı değil belkide tavuk ve ördeği bile olmayan köylü de az değildir demek isteyeceksiniz evet bunu ben de bilirim. Hepiniz için gübreyi temin etmek belki de mümkün olamaz. Böyle bir hal karşısında baş vurulacak çareler de yok değildir. Gübreyi kullanamayacak çiftçilerimiz bu baş vurulacak çare de şudur. Söz gelimi güb-

reniz yok tarlanıza da bu yıl ekin ektiniz. Şunu biliniz ki ekin, yani buğday, arpa, yulaf, çavdar ve emsali hububat kirlletici nebatlardandır. Mızır otların türemesine başlıca sebep olan bu ürüne ziraat lisanında kirlletici nebat derler.

İşte böyle bir ürünün tarladan kaldırdıktan sonra bunun ardından temizleyici nebatı ekmek tarlanın kuvvetini korumak demektir.

Temizleyici nebatlar da hangileridir biliyormusunuz ? Temizleyici nebat demek mısır, bakla, tütün ve bunlara benzer bütün çapa yapılan nebatlar demektir. çapalandığı ve mızır otların türemesine engel oldukları için temizleyici nebatlar arasında yer almışlardır.

Demek ki tarlasına bir defa kirlletici nebatı eken çiftçi bu ekini kaldırdıktan sonra temizleyici nebat ekerse gübre vermiş kadar olmasa bile her halde toprağın kuvvetini koruyacağından tarlanın yorlumasına meydan verilmiş olacaktır.

Gene Samsunda gördüğüm gibi bu usule uyanlarınız da az değildir. Bir kerre tarlasına tütün eken çiftçi tütünü tarladan kaldırdığı gibi o tarlaya ya arpa ve yahutta buğday ekmektedir. Bu usule riayet edenler ellerinde fazlaca erazisi olanlardır. Böylesi de olmakla beraber bir tarlaya uzun seneler birbiri peşi sıra tütün diken ve o tarlaya bir defa olsun gübre atmayan çiftçilerimiz de pek çoktur.

Sözün kısası.. Bir tarlayı birbiri peşine ekebilmek için gübrelemek, bu mümkün olmadığı takdirde mutlak surette kirlletici nebatın peşinden temizleyici nebatı ekmek lâzımdır. Bu suretle

hareket ettiğimiz takdirde tarlalarımızı yağrılmaktan kurtarmış olacağınıza şüphe yoktur.

*
* *

Hedirlezin tamam yüz otuzunu aşmış bulunuyoruz. Aşağı yukarı kasıma elli günümüz kaldı. Bu sıralarda sabanın koluna yapışmanız gerektir. yapacağınız son bahar sürmesi demek olan bu sürme her şeyden önce kışın yağacak yağmur sularının tarlada depo edilmesine yardımcı olan bir sürmedir. Bu süreceğiniz çift sizi yazın meydana gelecek kuraklığı zararlarından kurtaracaktır. Dedelerimizin baş vurdukları ve hiç bir faydasını görmedikleri yağmur duasına çıkmak zahmetine sizi katlandırmıyacaktır.

Son bahar sürmesi her bakıma göre yapılması gerek olan bir sürmadır. Havalarda çok uygun gidiyor. Bu fırsattan faydalanmayı unutmayınız. Tütün kırımına bitmiş gözünüyle bakabiliriz. Bundan sonra kıracağınız tütünden hayır beklemek doğru değildir.

Şimdilik başka da yapacak önemli işleriniz yoktur bütün kaygunuz sabanın koluna yapışmaya bağlı bulunmalıdır.

Unutmayınız ki toprağı ne kadar fazla aktarırsanız o kadar çok ürün alırsınız. Bu aktarmalar arasında son bahar sürmesinin vereceği faydayı hiç bir sürme temin edemez. Son bahar sürmesi bütün sürmelerin ruhu, canı ve özüdür. Bunu bilerek her işten önce bu son bahar sürmesini başarmaya çalışmanız kendi kazancınız için hayırlı olacaktır. Göreyim sizi.. Size son sözüm şudur.. İşiniz kolay gele..

Tecimsel hayatın menşei ve tekâmülüne kısa bir bakış

A. Baykal

Hergün gözümüz önünde ceryan eden, birçok defalar şahidi olduğumuz bir hadise vardır : Alım satım.. Hepimiz birçok defalar aldık, bazılarımız sattık, pazarlık ettik.. Tüccar olsun olmasın herkes bu işi yaptığı halde belki bir çoklarımız tahlil etmeden geçer gideriz.

Alış veriş nedir ? Tecimsel hayat nedir ? Nasıl doğmuştur ? Bunları bu rada kısaca anlatmak isteyorum.

Bugünkü medeniyet dünyasının en mühim mevzuunu ve hatta daha ileri giderek diyebileceğim ki mevzularının temel taşı teşkil eden ekonomik hadise içinde en mufassal ve üzerinde en çok münakaşa yapılmış birinci olan mübadele yani alım satım birçok şekillerde tarif edilmiştir. Bu tarifleri nihayet kısaca şöyle ifade edebiliriz :

Alış veriş istihsal edilen maddenin müstehlike varıncaya kadar bir elden diğer ele geçirilmesidir.

Dikkat edilecek olursa alış veriş bu tarifle istihsal dünyası ile istihlak dünyası arasında bir köprü vazifesini görmektedir.

İstihsal edilen madde derhal istihlâke arz edilmez veya edilemezde bir tebeddüle tabi tutulmak suretile üzerinde tadilat yapılabilir.

Maddei müstahsele tadilatı müteakip ikinci bir alış verişden sonra yine müstehlike ulaştırılacaktır.

Ailevi iktisat devrinde müstehlik aynı zamanda müstahsil idi ; binaenaleyh ne istihlâk edecekse onu istihsal ederdi. Böyle bir istihsalde tabii alış veriş yoktu. İctimai tekâmüller neticesi site teşekkül edince insanların birbirleriyle olan münasebetleri daha fazlalaşmış, ihtiyaçlar çoğalmağa başlamıştı. Ötedenberi istihsalinde meleke peyda edilen maddenin fazlasının lüzum olan bir başkasile değiştirilmek arzusu mübadeleyi doğurmuştur. Fakat bu siteler genişleyince mufassal ve müşkil bir vaziyet aldı. Müstahsilin ; istihsal ettiği fazla mataa ihtiyacı olan adamı araması ve ona gidinceye kadar sırtında taşımaması, aynı zamanda o kimsede de kendisine yarayacak olan mataı bulabilmesi lâzımdı. İşte bu zorluklar karşısında her iki ihtiyaç sahibini karşılaştırmak veya mallarını birbirlerine devredebilecek kabiliyete getirebilmek için bir yardımcıya ihtiyaç hasıl oldu. Bu yardımcı bugün adına tecimen dediğimiz iktisadî şahsiyettir. Tecimen alım satım işini üzerine alan ve bu işi kendisine mutad bir faaliyet ittihaz eden kimsedir.

Trampa (tnoc) yani aynı mübadele devrinin müşkilâtları tecimeni bu işi kolaylaştırmak için bir vasıta aramağa sevk etmiştir. Bu işte kıymet ölçüsü ve vasıta olabilecek şey aranmış ve belkide medeniyet tarihinde hemen alfabe kadar büyük bir rolü olan para ihtira edilmiştir. Para bilâhere yalnız

kıymet ölçüsü olmakla kalmamış yeni kıymetler doğurmakta âmil olmuş aynı zamanda bir tasarruf aleti vazifesinde görmüştür, çünkü emval istihlâkiyeyi biriktirmek zor ve hatta bazen bozulmak vesaire tehlikelerinden dolayı imkânsız oluyordu para bu imkânsızlığı ortadan kaldırmıştır.

Bu suretle nakdi mübadele devri başlamış oluyor. Tecimen bu devir ile faaliyetin en faideli safhalarına girmiş ve tecimsel hayat süratle inkişaf etmiştir.

Her ne kadar arsto ve eflâtun gibi büyük dehalar kazanç gayesile yapılan hareketleri hakir görmüşlersede tecimsel hayat tekâmül seyrini durdurmuş değildir. Çünkü yukarıdan beri izah etmeğe çalıştığım sebepler bu seyrin devamının ve tekâmül ve tevessünün sosyal bir zaruret olduğunu göstermek-

tedir. Arsto ve Eflâtonun zamanlarında ve kurnu vustada sosyal hayat elbet bugünkü kadar sık, toplu insan kitlelerini bir arada bulundurmuş değildir : hudutlar bu kadar geniş ve mübadele bir kıt'adan diğer kıt'aya şamil olmadığından bu gibi faaliyetler ne pek vâsi ve ne de mühim telâkki edilememiş ve bu işi üzerine alarak kâr peşinde koşmak adı bir hareket diye karşılanmıştır.

İhtiyaclar tevessü ettikçe mübadele sahası ehemmiyet kesbetmiş tecimel ihtiyac sahiplerine tam vaktında muhtaç oldukları metai yetiştirmek ve en mükemmel şekilde bu maddeyi hazırlamak için müstahsili sanayi erbabını harekete getirmiş sanayî, istihsal bu müteakıl menfaatların birleşmesi sayesinde bu günkü büyük terakkilerine mazhar olmuşlardır.

Elişleri ve küçük sanatlar sergisine hazırlanıyor musunuz?

SANATKÂR...

Elişlerini, ev sanatlarını toplu bir halde gösterecek ve seni himaye edici tedbirleri almaya yardım edecek olan bu resmî sergide sen de eserlerini teşhir et..

Sergi 29 Birinci Teşrinde Ankarada açılacaktır.

Beğenilecek elişlerine ve küçük sanatlara 10.000 lira mükâfat dağıtılacaktır.

Mükâfatlar :

1 tane.....	2000 lira	6 tane.....	250 lira
1 tane.....	1500 lira	40 tane.....	100 lira
1 tane.....	1000 lira	1 0 . 0 0 0	Lira

Kağnılar Gıcirdarken

Ali Ertan

[Geçen sayıdan devam]

Kaptan

Düşünmiyorum çünkü bir parçacık ben bunu
Alçak Memiş yemeli hak ettiği kurşunu.

Birinci gemici

Kayık hazır Kaptanım

(Diye bağırır kaptan kalkar)

Kaptan

Samsuna gidiyoruz Samsuna varacağız
Yurt savgasında bizler hergün çalışacağız.

Liman Çavuşu

Haydi uğurlar olsun.

Bağrımıza denizin temiz yelleri dolsun.

PERDE İNER

(Takır takır zencir çekilir)

Kayık gidiyor.

Gemiciler hep birden şu türküyü söyliyerek
Uzaklaşırlar.

TÜRKÜ

Çekeriz durmadan küreğimizi

Ufuklar denizle birleşik gibi

Karadeniz yorma yorma sen bizi

Bizi çok sallama bir beşik gibi.

Mavi sularından geçer yolumuz,

Hırçınlanma bize Ey Karadeniz

Yolumuzu bekler Anadolumuz

Eğilin dalgalar biz de sendeniz.

2 İNCİ PERDE

Sahne şehir meydanı kenarında bir kahve bahçesi
uzaktan kağnıların sesleri yavaş yavaş duyulur. Ay-
dın kahvenin bahçesinde oturmuş halkın ulusal duy-
gularına bakıyor bu sırada mütekait kölsüz Yılmaz
Aydını görür.

1 İNCİ BÖLÖM

Yılmaz

Nasılsın sen Aydınım.

(Yanaşırlar el sıkışırlar)

Aydın

Sizi sormalı Yılmaz

Görüşemiyoruz hiç bu görüşmek sayılmaz

Yılmaz

Yeki ödevim burda, görüşürüz daha çok.

Şimdi işler pek sıkı görüşecek zaman yok

Erginlik hakkındaki yazını çok beğendim.

(Biraz durduktan sonra)

Size teşekkür için gelmek istedim kendim.

Aydın

Ya gazetemiz nasıl

Yılmaz

O da çok güzel Aydın

Aydın

Bizim basımevine birazcık buyuraydın,

İçerdik demli bir çay.

Yılmaz

Aydınım şimdi olmaz.

Aydın

Eskiden hep çocuktuk oynardık bizde Yılmaz.

Şimdi ödevlerimiz ayrıldı başka başka

Şimdiki yurt işidir kabul etmez hiç şaka.

Yılmaz

Kayıkçılar, Kağnılar beklerler şimdi beni.

Aydın

Attığımız adımda görüyorum güveni,

Savgaamız ırecekter elbet sona yakında.

Yılmaz

Kayıkçılar, kağnılar bütün yurttaş akında.

Aydın

Akınlardan işığa varmak ne büyük yarin,

Sizi bekletiyorum gidin, ödeve varın.

Kayıklardan bu sabah gelen giden oldumu ?

Yılmaz

Tek Doğan kaptan geldi.

Aydın

Cepheler çok doldu mu,

Yılmaz

Elbette dolmaktadır onlar bizim hayatımız

Aydın

(Uzakdan gelen kağnı seslerini dinleyerek)

Kağnıların sesine düştü heyecanımız

(Yılmaz el sıkır ayrılan kağnıların sesi yaklaşır)

2 İNCİ BÖLÖM

Aydın - Muhtar - üç köylü kadını - Doğan

(Muhtar Aydın'ın yanına kadınlarla gelerek)

Muhtar

Gönderme yeri nerede gösterir misin bayım,

Aydın

Nereden geliyorsun buraya söyle dayım.

Muhtar

Tam beş saatlik yoldan Nebyenden geliyoruz,

Kadın, kız, çocuk çocuk bir yandan geliyoruz.

Köyde erkek kalmadı, kadın verdi kararı,

Kağnılar gıcırdadı, tarlalar kaldı yarı

Köyü, evi tarlayı bırakıp yükseldiler.

Çocuk çocuk cephaneye taşımağa geldiler.

Aydın

Kaç tane kağnınız var.

Muhtar

On kadar.

(Sonu var)

Maniler

Derleyen S. Aytekin

Ay doğar şarktan marktan
Atladım geçtim arktan
Sevdiğimi verseler
Vaz geçerim ev barktan.

Ata vurdum dizgini
Gir koynuma kız gibi
Kız olduğunu bileyim
Erit beni buz gibi.

İndim dereye durdum
Pıçağıma pul vurdum
Kız senin sebebine
Yedi yıl bekâr durdum.

Bahçelerde göv hıyar
Boyu boyuma uyar
İkimizde bir boyda
Ayırmağa kim kıyar.

Sığırlarım alaca
Geç kargıki kıraca
Deme sevdiğim deme
Öyle mişki koca.

Mercimek evlek evlek
Dadandı kara leytek
Yazın yaylalık amma
Kışın ayırdı felek.

Dağın altında tavşan
Yollar bana bir nişan
Başka sevdan varısa
Etme beni perişan.

Al ipliğin mor olsun
Her eksiğin yar olsun
Ben yar bulur alırım
Yiğit sana ar olsun.

Çiğ sütlük kaymak olmaz
Güzele doymak olmaz
Eğil bir yol öpeyim
Yolcuya durmak olmaz.

Kiraz dalı eğmeli
Kirazını yemeli
Emmi kızı dururken
Kime boyun eğmeli.

Dağda çavar güderim
Eve haber ederim
Emmim kızı gelmezse
Başımı alıp giderim.

Mektup yazdım kış idi.
Barmaklarım üşüdü
Daha çok yazacaktım
Kalem elimden düştü.

Geminin başındayım
Oniki yaşındayım
Oniki yaştan beri
Kızların peşindeyim.

Bulmacalar

Sarı öküz yattı kalkmadı
Öök öküz gitti gelmedi.

(Ateş - Duman)

Damda teke bağlı
Boynuzu köke bağlı

(Kabak)

Elde durur dalda durmaz

(Yumurta)

Dalda durur elde durmaz

(Kuş)

Samsun ilinde Derlenen Kelimeler

Aldırayaz - Çırcıplak
Aldanış - Samanla doldurulmuş buzağı
Avsun - İshal
Angiç arabası - Dört tekerli öküz arabası
Aygıt - Âlet
Alaganta - Domates
Ağalanmek - Kendini metelmek
Asartmalık - Çalılık
Aristak - Tavan arası
Aktaracak - Yufkayı çeviren küren
Aymak - Anlamak
Arın - Ağaç aralıkları
Araç - El tezgâhi
Arnaç - Karşı
Akbakla - Fasulye
Altıkıran Arpaşı - Arpa
Alkarakılçık - Kılçıklı buğday
Azman - Bataklik
Aynak - Aydınlık
B
Buymak - Donmak
Balak - Manda yavrusu
Bölmek - Mahalle
Badı - Ördek yavrusu
Bayak - Biraz evvel

Basak - Merdiven
Bozanak - Topaç
Belemek - Kundaklamak
Badal - Merdiven
Benarı - Mızıklamak
Beslek - Hizmetçi
Bazlama - Mısır ekmeği
Başmak - Ayakkabı
Bambal - Nazlı, hoppa
Bulak - Menba suyu
Bicek - Biraz
Bürükleme - Peçe tutmak
Belen - Gölcük
Bel - İki tepe arası
Badik - Kaz yavrusu
Bölçen - Fasulye
Bayahtan - Geçmiş zaman
Bandik - Don
Biçimlik - Ot biçilen yer
Buraç - Budaklı ağaç
Bicimcik - Biraz, azıcık
Bürnük - Sepoş, Çarşaf
Bürük - Asma yaprağı
Börtmek - Az pişmek
Bile - Beraber
Bildır - Geçen yıl
Bibi - Hala
Buharî - Ocak bacası
Bağacık - Kaplumbağa

Köy Anketi

Dergimizin 8 sayılı Haziran nushasında arkadaşımız Sefer Aytekin Samsun'un Büyük Oyumca Köyünü tetkik eden güzel bir yazı neşretti. Ülkü mecmuasının büyük köy anketinden ilham alınarak hazırlanan bu tetkik birçok öğretmen ve aydınlarımızın ilgisini uyardı. Bize bulundukları veya tanıdıkları köylerin sosyal ve ekonomik durumlarını gösterir yazılar yazmağı vadettikler. Bu çok önemli yurt işine candan alâka gösteren arkadaşlara şimdiden teşekkürü bir borç biliyoruz. Ancak bu tetkiklerin metodik olabilmesini temin maksadiyle Ülkünün köy tetkikleri ne esas olarak evvelce neşrettiği anket şuallerini bu sayımıza dercediyoruz.

Bütün köy öğretmeni arkadaşlarımızdan ve köylerle ilgisi olan bütün aydınlarımızdan rica ediyoruz keylerimizi bize tanıtsınlar, sayfalarımız kendilerine açıktır.

Bir köy tetkikinde malûmat toplanmasında ve toplanan malûmatın sınıflanmasında faydası olabilecek bir tetkik bölümleri taslağı :

A — Köy hakkında umumî malûmat.

- 1 — Köyün kaç evli ve nüfuslu olduğu.
- 2 — Uabif halleri.
- 3 — Tarihi.
- 4 — Nüfusunun milliyet, dil ve mühaceret itibariyle sınıflanması.

B — İçtimaî vaziyet :

- 1 — Eğlence şekilleri (tek ve toplu)
- 2 — Kadın hayatı.
- 3 — Erkek hayatı.

- 4 — Çocuk hayatı.
- 5 — Taassup ve batıl itikadlar.
- 6 — Ahlâk telâkkisi.
- 7 — İçki ve kumar.
- 8 — Zengin, orta halli ve fakirler.
- 9 — Borçların sayısı ve borçların cinsi neden yapıldı oldukları.
- 10 — Evlerin dahili tertibatı.
- 11 — Kullanılan eşya listesi ve sayısı.
- 12 — Evlenme ve boşanma vak'aları.
- 13 — Hükûmetle olan işlerin nasıl takip edildiği.
- 14 Köyün dışarıda olan mensupları, ne yaptıkları ve köylerle bağları derecesi.
- 15 — Komşu köylerle münasebeti.
- 16 — İnkişafı için tedbirler (ne yapıyor, ne yapılmalı.)

C — Maarif vaziyeti :

- 1 — Mektebi (varsa) kaç sınıflıdır.
- 2 — Talebe ve her sene vasati mezun sayısı.
- 3 — Mezunların bugünkü halleri.
- 4 — Okur yazar sayısı.
- 5 — Tahsil görmüşler varsa tahsillerinin derecesi ve meşguliyetler.
- 6 — Seyahat etmiş (memleket içinde ve dışında varsa nerelerde, niçin bulundukları, hiç köy dışına çıkmamış olanların sayısı ve yaşları.
- 7 — Gazete ve kitap gelir mi ?
- 8 — Posta var mı, muhabere vaziyeti.
- 9 — Mektup ve arzu hallerini kim yazar (nümuneleri.)
- 10 — Halk dersaneleri mezunları, ne zaman mezun oleukları ve bir terakki gösterip göstermedikleri.

11 — Köylülerin kullandıkları kelime sayısı erkek, kadın okumuş okumamış itibariyle.

12 — İnkişaf tedbirleri (ne yapıyor, ne yapılmalı.)

Ç — İktisadî vaziyet :

- 1 — Köyde geçim yolları.
- 2 — Azami, asgari ve vasatî gelir.
- 3 — Köyün tabii servetleri.
- 4 — Yapı malzemesi.
- 5 — Komşu köylerle ve bağlı olduğu iktisadî merkezlerle münasebeti.
- 6 Ziraat bilgisi, pulluk vesair, at, öküz tavuk sayısı, tohum ıslahı, toprak dindendirme, gübreleme, sulama vaziyetleri
- 7 — Dükkân varsa senelik alış veriş ve neler sattığı.
- 8 — Köyün dışında olan mensuplarının iktisadî vaziyeti.
- 9 — İnkişaf tedbirleri (ne yapıyor, ne yapılmalı.)

D — Sıhhi vaziyet :

- 1 — Köyün yeri.
- 2 — Köylünün umumî sıhhati.
- 3 — Sıhate zararlı itiyat ve meşgaleler.

4 — Meskenler.

5 — Yiyecek, içecek ve giyecek.

6 — En çok görülen hastalıklar.

7 — Tedavi usulleri.

8 — Kuyular ve lâğımlar.

9 — Çocuk doğum ve ölümü.

10 — Ölüm hastalıkları.

11 — Firengi ve belsoğukluğu.

12 — Beden ve ruh illeti ve sebepleri.

13 — Yemek pişirme usulleri.

14 — Dişler ve vücudun umumi kemik teşekkülleri.

15 — Spor yapılıp yapılmadığı.

16 — Temizlik (ferdi temizlik, ev temizliği, köy temizliği.)

17 — Islâh tedbirleri (ne yapıyor, ne yapılmalı.)

NOT : Bu tetkikler yapılırken toplanan malûmatın mümkün olduğu kadar müsbet vakalara, vaziyete göre rakama istinat ettirilmesi lâzımdır.

Köy tetkiklerinde krokilerin kara kalem resimlerin, fotoğrafların çok büyük değeri vardır.

HABERLER

HAREKETLER

Dil Bayramı

26 Eylül Dil Bayramı evimiz salonlarında yüksek bir alâka ve temiz bir heyecanla kutlanmıştır. Programa İstiklâl Marşı ile başlandı, kürsüye ilk olarak Kültür direktörü ve D. T. E. Şubesi Başkanı C. Öltekin çıktı dil devrimini önemi ve yeni Türk dil tezinin tesirleri mevzulu bir ayta verdi. Aytaca sözlerinin sonunda büyük Cumhur Başkanımız Kamal Atatürkün bu husustaki dahiyane irşatlarını belirterek dünya bilginlerinin Güneş - Dil teorisi hakkındaki tasvipkâr fikirlerini tebaruz ettirdi ve sürekli alkışlar arasında kürsüden indi. Çalınan kurultay marşından sonra söz alan G. N. Arı Türk Dil Kurumu Genel sekreteri İbrahim Necmi Dilmenin Üçüncü Dil kurultayında okuduğu iki yıllık çalışma raporunun bir hülâsasını yaptıktan sonra Güneş - Dil teorisinin hareket noktasını ve dil tezleri arasındaki kıymetini tebarüz ettirdi. G. N. Arı son söz olarak yeni teorinin hareket noktasını belirten Güneş adlı bir şiir okudu. Öğretmen Pervin Başaran, Nezahat Özkiper ve A. Ertan tarafından okunan öz dilile yazılmış ulusal şiirler çok alkışlandı. Fahri Aytekin Eğin, Çay Kenarı, Ezmeler, Urfalı adle halk türkülerini söyledi, Lütfü Tekin saz çaldı. Çok beğnilen bu havalar umumî bir alâka uyandırdı. Son olarak öğretmen F. İnselin hazırladığı koro ulusal marşlar söyledi.

KONFERANSLAR

Üçüncü Dil Kurultayı münasebetile A. Ertan ve E. Veysi tarafından evimiz radyosu önünde konferanslar verilmiştir. Büyük dil inkılabının mahiyet ve kıymetini belirten bu konferanslar park ve subaşındaki hoparlörler önünde toplanan yurttaşlar tarafından dinlenmiştir.

KÜLTÜREL YAYINLAR

D. T. E. Şubesiyle yayın ve gösterit şubelerinden teşekkül eden bir komita Cumartesi ve pazar günleri muntazam radyo yayınları yapmağa başlamıştır. Binlerce kişi tarafından alâka ve zevkle takip edilen bu yayınlar evimizin önemli faaliyetleri arasına geçmiştir. Geçen haftanın programlarını yazıyoruz:

26 Eylül Cumartesi :

1 — Marş (Plâkla) 2. Şiir, 3. gösterit, 4. Folklor derlemeleri, 5. beyaz zambaklar memleketinde, 6. Ajans ve şehir haberleri, 7. Müzik.

27 Eylül Pazar :

1 — Marş (Plâkla) 2. Vecizeler, 3. Şiir, 4. Gösterit, 5. Konferans, 6. Ajans ve şehir haberleri, 7. Plâk neşriyatı.

KİTAPSARAYIMIZ

Evimiz kitap sarayı akşamları saat 19 - 22 arasında açık bulunmaktadır. Kitapsarayın kataloğu yeniden ve muntazam bir şekilde tanzim edildiğinden kitap seçmek çok kolaylaşmıştır.

Geceleri kitap okuyanların sayısı gün geçtikçe çoğalmaktadır.

Sahibi : Halkevi Başkanı Dr. Ertuğrul Baykal
Yayın Direktörü : Dil, Edebiyat, Tarih Şubesi Başkanı Ç. Gültekin
Basıldığı yer : Güneş Basımevi — Samsun